

УДК 37.01

DOI <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2023-3.07>

Оксана ІВАНИЦЬКА

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземних мов,

Інститут гуманітарних та соціальних наук

Національний університет «Львівська політехніка»

Oksana.S.Ivanytska@lpnu.ua

ORCID: 0000-0002-5947-314X

ВЕЛИКА ХАРТІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ ТА АСОЦІАЦІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ ЄВРОПИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ СВІТОВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ

Анотація. *Мета статті полягає в тому, щоб на основі теоретичного і прикладного підходів проаналізувати перспективи та виклики світового освітнього простору для університетів України на прикладі членства у Великій Хартії Університетів та Асоціації Університетів Європи.*

Методика включає комплексний аналіз та узагальнення наявного науково-теоретичного матеріалу та формулювання відповідних висновків і рекомендацій. Під час дослідження використовувалися такі методи наукового пізнання: термінологічний, системно-структурний, діалектичний, порівняльний, логіко-нормативний, логіко-семантичний. Наукова новизна полягає в тому, що, використовуючи метод аналізу наукової літератури та результати емпіричного дослідження, поглиблено аналіз членства університетів України у Великій Хартії Університетів та Асоціації Університетів Європи в період глобалізаційних процесів та кризових цивілізаційних викликів. Висновки. Досягнення вагомих результатів в процесі реформування українського освітньо-наукового простору залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників, зокрема і від міжнародної співпраці та підтримки світової академічної спільноти. Така співпраця надзвичайно актуальна під час війни, адже повноцінний активний розвиток освітнього простору нашої держави є однією з умов євроінтеграційних процесів.

Членство університетів України у Великій Хартії Університетів та Асоціації Університетів Європи передусім допомагає популяризувати наш освітній простір і привертає увагу світу до проблем, з якими стикаються українські ЗВО під час російської збройної агресії. Безперервний освітній і науково-дослідний процес в Україні сприяє формуванню свідомого покоління громадян, здатних відновити Україну після війни і гідно представляти її на світовій освітній, науковій, професійній арені.

Ключові слова: Велика Хартія Університетів, Асоціація Університетів Європи, освітній простір, транснаціональне освітнє середовище, реформи, євроінтеграційні процеси.

Oksana IVANYTSKA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Department of Foreign Languages,

Institute of Humanities and Social Sciences

Lviv Polytechnic National University

Oksana.S.Ivanytska@lpnu.ua

ORCID: 0000-0002-5947-314X

THE MAGNA CHARTA UNIVERSITATUM AND THE EUROPEAN UNIVERSITY ASSOCIATION: PROSPECTS AND CHALLENGES OF THE GLOBAL EDUCATIONAL SPACE FOR THE UNIVERSITIES OF UKRAINE

Abstract. *The aim of the article is to analyze, on the basis of theoretical and applied approaches, the prospects and challenges of the world educational space for universities of Ukraine on the example of membership in the Magna Charta Universitatum and the European University Association.*

The methodology includes a comprehensive analysis and generalization of the available scientific-theoretical material and formulation of relevant conclusions and recommendations. The following methods of scientific knowledge were used during the research: terminological, systemic-structural, dialectical, comparative, logical-normative, logical-semantic. The scientific novelty is that, using the method of scientific literature analysis and the empirical research results,

the analysis of the Ukrainian universities membership in the Magna Charta Universitatum and the European University Association in the period of globalization processes and crisis civilizational challenges has been deepened. Conclusions. Significant results achievement in the process of the Ukrainian educational and scientific space reforming depends on many external and internal factors, including international cooperation and the support of the world academic community. Such cooperation is extremely relevant during the war, because full-fledged active development of our country educational space is one of the conditions of European integration processes.

The Ukrainian universities membership in the Magna Charta Universitatum and the European University Association primarily helps to popularize our educational space and draws the world's attention to the problems faced by Ukrainian higher educational institutions during the Russian armed aggression. The continuous educational and research process in Ukraine contributes to the formation of a conscious generation of citizens capable of rebuilding Ukraine after the war and representing it worthily on the world educational, scientific, and professional arena.

Key words: *The Magna Charta Universitatum, European University Association, educational space, transnational educational environment, reforms, European integration processes.*

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси, що відбуваються в сучасному соціумі, сприяють розвитку транснаціонального науково-освітнього середовища. Співпраця університетів в межах світового освітнього простору спрямована на розширення меж науково-дослідної, проєктної діяльності та удосконалення освітнього процесу через обмін досвідом, освоєння передових наукових технологій, розвиток інноваційної освіти.

Сьогодення ставить перед академічною освітньо-науковою спільнотою глобальні завдання, розв'язати які можна лише консолідовано, сформувавши трансосвітнє середовище.

Позитивним прикладом таких консолідаційних процесів є Велика Хартія Університетів та Асоціація Університетів Європи, до яких приєдналися українські університети. Це вагомий крок для інтеграції у світовий інноваційний освітній простір, і тому актуально і важливо розуміти мету, завдання, перспективи, а також ризики, пов'язані з членством у таких об'єднаннях академічної спільноти.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Для всебічного аналізу задекларованої проблематики доцільно спиратися на теоретико-методологічний потенціал праць учених в галузі педагогіки, соціології, юриспруденції та міжнародних студій.

Основною джерельною базою є нормативно-правові акти, що регулюють зазначену сферу розвитку освіти і науки та, попри те, цьому питанню приділяли увагу такі науковці, як Н. Авшенюк, О. Боньковський, А. Вовкогон, Т. Димань, Т. Костюк, Л. Кормич, А. Кормич та інші.

Їхні наукові концепції сприяли тому, що в межах педагогіки, політології, суспільствознавства і юриспруденції формується новий підхід до розуміння взаємодії усіх представників транс-

національного освітньо-наукового простору на основі людиноцентризму і гуманізму.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теоретичного і прикладного підходів проаналізувати перспективи та виклики світового освітнього простору для університетів України на прикладі членства у Великій Хартії Університетів та Асоціації Університетів Європи.

Виклад основного матеріалу. Україна у ХХІ столітті, на жаль, змушена активно відстоювати свою незалежність, суверенітет і територіальну цілісність. Сьогодні ми боремося також за збереження нашої національно-культурної ідентичності, наших ментальних ціннісних основ, зокрема і освітньо-наукового потенціалу.

У цій нелегкій боротьбі нам допомагає увесь цивілізований світ. Допомагає не лише у військово-оборонній сфері, а й у гуманітарній площині, підтримуючи стабільний розвиток і функціонування закладів освіти і науки.

В Україні розроблена і прийнята Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки, у якій зазначено, що міжнародний контекст законодавства у сфері освіти (зокрема вищої) визначається, по-перше, умовами Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, іншими країнами про співробітництво в галузі освіти. Також визначено місію і візію вищої освіти в Україні [1]:

1. Місія вищої освіти – забезпечення сталого інноваційного розвитку України через підготовку висококваліфікованих фахівців, створення та поширення знань, формування інтелектуального, соціального та духовного капіталу суспільства, готового до викликів майбутнього.

2. Візія вищої освіти України – конкурентоспроможна система різноманітних закладів вищої освіти, яка завдяки співпраці з науковими установами та підприємницьким сектором

формує фаховий та науково-освітній потенціал нації на засадах безперервного професійного й особистісного розвитку, орієнтована на найвищі досягнення та практики, інтегрована у світовий освітній та дослідницький простір.

Як зазначає Н. Авшенюк, транснаціональний вектор розбудови вищої освіти на світанку третього тисячоліття визнано імперативом довгострокової стратегії економічного й соціального розвитку у переважній більшості високорозвинених країн світу. Адже завдяки вищій освіті майбутній фахівець розвиває ключові й професійні компетентності, необхідні йому для активної участі в економічному, культурному і політичному житті світового співтовариства, зокрема щодо збереження, збагачення, поширення світової та національної культур [2, с. 8].

В контексті зазначеного важливим є членство українських університетів у Великій Хартії Університетів та Асоціації Університетів Європи.

Велика хартія університетів (Magna Charta Universitatum) – це документ, який спочатку підписали 388 ректорів і керівників університетів з усієї Європи та за її межами 18 вересня 1988 року, у день 900-річчя Болонського університету.

Документ містить принципи академічної свободи та інституційної автономії як орієнтир для ефективного управління та саморозуміння університетів у майбутньому.

У 2018 році було сформовано багатонаціональну групу для перегляду Великої Хартії Університетів у контексті змін в університетах та середовищі, в якому вони функціонують, які відбулися з 1988 року. Новий MSU нічого не вилучає з первинних фундаментальних цінностей, які підписали університети. Він прагне реагувати на сучасні виклики та проблеми та резонувати з ними, а також визнає більш глобальний характер того, чим займаються університети, і ширший діапазон місцевих обов'язків, які вони мають [3].

Підписантами Великої Хартії Університетів є багато українських ЗВО, що мають на меті активний розвиток і практичну реалізацію науково-дослідницьких проєктів на основі міжнародного партнерства і взаємодопомоги. Ректори-підписанти проголосили необхідність втілення ціннісних засад Великої Хартії Університетів у діяльність українських ЗВО, а

саме цього потребувала і потребує до сьогодні українська освіта і наука.

Для сучасної України надзвичайно актуальними є положення про те, що Університет є хранителем традицій європейського гуманізму. Тому він постійно прагне до досягнення універсального знання, перетинає географічні та політичні кордони, затверджує нагальну потребу взаємного пізнання і взаємодії різних культур. Саме пізнання і взаємодія культур формує інтелектуально зрілу і освічену особистість.

Але ми повинні пам'ятати, що пересторогою в цьому процесі є недопущення втрати української ідентичності і самобутності нації. Важливо не допустити «розмивання» у формуванні майбутнього покоління ментальних основ національної свідомості. Варто завжди пам'ятати, що ми є повноцінними представниками у світовому і європейському освітньо-науковому просторі з власними традиціями і вагомим культурним надбанням.

Безумовно, підписання Великої Хартії Університетів сприяє активній науково-дослідній роботі на основі практичних вимог світового ринку праці та економічних потреб суспільства. Дослідницька робота набуває практичного спрямування, а самі науковці-дослідники, підвищуючи рівень кваліфікації, комунікують з потенційними замовниками конкретних науково-дослідних проєктів. Це дозволяє, окрім іншого, популяризувати українську науку і освіту, залучаючи міжнародних інвесторів.

Асоціація Університетів Європи бо Європейська асоціація університетів (EUA) представляє понад 850 університетів у 49 країнах Європи. Асоціація підтримує всесвітній порядок денний для досягнення Цілей сталого розвитку ООН через дослідження та освіту в широкому спектрі дисциплін, які потенційно можуть сприяти кращому майбутньому [4].

В рамках асоціації здійснюється співпраця та обмін інформацією, а також проведення спільних дослідницьких проєктів. Основні пріоритети роботи членів організації та EUA формулюються у щорічному плані організації, а також у Празькій декларації, розробленій і прийнятій університетами-членами EUA у 2009 році. До таких пріоритетів відносяться [5]:

- 1) побудова Європейської зони вищої освіти в рамках Болонського процесу;
- 2) дослідження та інновації;

3) інтернаціоналізація вищої освіти та наукових досліджень;

4) підвищення якості роботи європейських університетів;

5) відповідний менеджмент, автономія та стабільне фінансування.

Важливо акцентувати увагу на тому, що членство в Асоціації Університетів Європи за вартістю є символічним, університет платить до 3 тис. євро за рік і як учасник, може брати участь у конференціях, вебінарах, семінарах, а також унікальних програмах підвищення кваліфікації для керівництва ЗВО.

Як зазначає Президент Асоціації Університетів Європи Майкл Мерфі, з моменту свого заснування EUA зарекомендувала себе як один із найбільших і найвпливовіших університетських колективів у світі. Він охоплює 1,8 мільйона співробітників, які підтримують понад 18 мільйонів студентів на їх шляху навчання, проведення видатних досліджень і служіння своїм місцевим суспільствам. Через представницьку роль і через послуги надається допомога і підтримка членів Асоціації у вдосконаленні навчання, викладання, дослідження, інновації та залучення громади, оптимізація ефективності, звільнення від відповідальності та забезпечення своєчасного реагування на нові можливості та загрози [6].

В межах заходів, що проводяться Асоціацією Університетів Європи, вирішуються також питання, дотичні до процесів державотворення і правотворення, проводяться наукові дослідження щодо ефективності формування і функціонування політичної системи суспільства та економіки.

Наприклад, наступна щорічна конференція планується у Гданську 20-21 квітня 2023 р. Планується обговорення як університети впливають на різні спільноти та формують критичну державну політику в час великих змін і, у багатьох випадках, кризи.

Також приділяється увага війні росії проти України. Зокрема, на конференції Асоціації, що відбулась у Брюсселі 12 грудня 2022 – *Deepening, widening, focusing: How to navigate transnational university cooperation into the future?* (Поглиблення, розширення, фокусування: як вести транснаціональну університетську співпрацю в майбутньому?) активно обговорювалися ті виклики, які спричинені російським вторгнен-

ням в Україну, те, як повинна реагувати вища освіта, йшлося про необхідність тісної комунікації між університетами.

Українські ЗВО активно запозичують досвід і практику реформування вищої освіти у Європі і світі.

Науковці зазначають, що до основних принципів реформування системи вищої освіти у Європі, починаючи з 1999 року, належать такі [7, с. 20]: – впровадження двох циклів вищої освіти; – використання Європейської кредитної трансферної системи ЄКТС (пізніше ЄКТС отримала назву «Європейської кредитна трансфернонакопичувальна система»); – мобільність студентів та викладачів; – сприяння працевлаштуванню випускників; – забезпечення якості освіти. Пізніше додано: – впровадження трициклової системи вищої освіти; – провадження політики навчання впродовж життя; – соціальний та глобальний виміри; – впровадження принципу «студентоцентрованого» навчання; – впровадження рамок кваліфікацій; – інтернаціоналізація вищої освіти.

Українське освітнє середовище, впроваджуючи новаторські підходи, стикнулося з випадками несприйняття і нерозуміння новацій. Складно було змінити вектор розвитку «зрадянщиною» освітньо-наукової системи, але завдяки ініціативним науковцям і педагогам вдалося досягнути вагомих результатів з наближення та інтеграції освітньої траєкторії до світової академічної спільноти.

Сьогодні перед нашою освітою і наукою стоять виклики війни. Головне завдання – це збереження життя і здоров'я всіх учасників освітнього процесу, який в такий складний час держава намагається не зупиняти. За підтримки світової спільноти і завдяки безперервній роботі уповноважених органів і структур в державі в Україні продовжується науково-дослідна, грантова діяльність, а також здійснюється академічна мобільність з метою обміну досвідом.

Засадничі цінності діяльності університету прописуються з моменту його створення і залишаються важливим інструментом державного управління у вирішенні актуальних проблем суспільства. Будь то традиційні чи більш фундаментальні цінності автономії та академічної свободи, соціальної відповідальності перед громадою або інші цінності, характерні для інституційних місій, цінності мають вирі-

шальне значення для того, щоб допомогти університетам ідентифікувати себе, усвідомити свою роль у системі державно-політичних відносин [8, с. 55–60].

Ціннісні освітні орієнтири в українських ЗВО спрямовані на збереження вікових традицій та самобутності нашої нації на основі наукової спадщини, що формувалася в Україні століттями і, до речі, також слугувала підґрунтям для розвитку європейської науки. Українські представники практично кожної галузі науки здобули світове чи європейське визнання. Це значить, що ми можемо претендувати на паритетні умови співпраці в межах транснаціонального освітньо-наукового простору.

Таким чином, взаємозалежність та пов'язаність результату з конкретними механізмами реформування та їх відповідністю сучасним тенденціям і трендам є складним і неоднорічним процесом, що потребує зважених оцінок за цілим комплексом якісних критеріїв характеристики закономірностей та специфіки функціонування системи освіти та її суспільної ролі. При цьому однією з базових вимог ефективності реформи має стати довіра та залучення широкого кола академічної спільноти до її реалізації. Успішність реформування системи

вищої освіти є невід'ємною складовою частиною євроінтеграційних стратегій та перспектив демократичного розвитку України, а запровадження кращого європейського досвіду прискорює цей процес, розкриваючи нові варіативні можливості [9, с. 18–25].

Висновки. Досягнення вагомих результатів в процесі реформування українського освітньо-наукового простору залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників, зокрема і від міжнародної співпраці та підтримки світової академічної спільноти. Така співпраця надзвичайно актуальна під час війни, адже повноцінний активний розвиток освітнього простору нашої держави є однією з умов євроінтеграційних процесів.

Членство університетів України у Великій Хартії Університетів та Асоціації Університетів Європи передусім допомагає популяризувати наш освітній простір і привертає увагу світу до проблем, з яким стикаються українські ЗВО під час російської збройної агресії. Безперервний освітній і науково-дослідний процес в Україні сприяє формуванню свідомого покоління громадян, здатних відновити Україну після війни і гідно представляти її на світовій освітній, науковій, професійній арені.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Міністерство освіти і науки України. *Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки*. 2020. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/tizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
2. Авшенюк Н.М. Тенденції розвитку транснаціональної вищої освіти у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. : монографія. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2015. 610 с.
3. Обсерваторія. *Велика Хартія Університетів*. 2020. URL: <https://www.magna-charta.org/>
4. Асоціація Університетів Європи. *Голос університетів Європи*. 2022. URL: <https://eua.eu/about/who-we-are.html>
5. Вільна енциклопедія Вікіпедія. *Асоціація університетів Європи*. 2022. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%96%D0%B2_%D0%84-%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B8
6. Університети Європи. Формування майбутнього. *Стратегічний план ЄСА*. 2020. URL: <https://eua.eu/downloads/content/eua%20strategic%20plan%20final.pdf>
7. Димань Т.М., Боньковський О.А., Вовкогон А.Г. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес : навчально-методичний посібник. Одеса : НУ «ОМА», 2017. 106 с.
8. Костюк Т.О. Механізми управління сучасною вищою освітою: перегляд доктринальних засад. *Публічне управління та митне адміністрування*. № 2(21). 2019. С. 55–60.
9. Кормич Л.І., Кормич А.І. Варіативні можливості реформування вищої освіти України в європейському контексті. *Актуальні проблеми політики*. 2020. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 65. 172 с.

REFERENCES:

1. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2020). Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2021–2031 roky. [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021-2031]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> [in Ukrainian]
2. Avsheniuk N.M. (2015). Tendentsii rozvytku transnatsionalnoi vyshchoi osvity u druhii polovyni XX – na pochatku XXI st. [Trends in the development of transnational higher education in the second half of the 20th – at the beginning of the 21st century]: monohrafiia. K. : Instytut obdarovanoi dytyny. 610 s. [in Ukrainian]
3. Observatoriia. (2020). Velyka Khartiia Universytetiv. [The Great Charter of Universities]. Retrieved from <https://www.magna-charta.org/> [in Ukrainian]
4. Asotsiatsiia Universytetiv Yevropy. (2022). Holos universytetiv Yevropy. [The voice of European universities]. Retrieved from <https://eua.eu/about/who-we-are.html> [in Ukrainian]
5. Vilna entsyklopediia Vikipediia. (2022). Asotsiatsiia universytetiv Yevropy. [Association of European Universities]. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%96%D0%B2_%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B8 [in Ukrainian]
6. Universytety Yevropy. Formuvannia maibutnoho. (2020). Stratehichni plan YeSA. [Strategic plan of the EUA]. Retrieved from <https://eua.eu/downloads/content/eua%20strategic%20plan%20final.pdf>. [in Ukrainian]
7. Dyman T.M., Bonkovskiy O.A., Vovkohon A.H. (2017). Yevropeiskiy prostir vyshchoi osvity ta Bolonskiy protses [The European area of higher education and the Bologna process]: Navchalno-metodychnyi posibnyk. Odesa.: NU «OMA». 106 s. [in Ukrainian]
8. Kostyuk T.O. (2019). Mekhanizmy upravlinnia suchasnoiu vyshchoiu osvitoiu: perehliad doktrynalnykh zasad. [Management mechanisms of modern higher education: review of doctrinal foundations]. Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia. № 2 (21). S. 55–60. [in Ukrainian]
9. Kormych L.I., Kormych A. I. (2020). Variatyvni mozhlyvosti reformuvannia vyshchoi osvity Ukrainy v yevropeiskomu konteksti. [Actual problems of politics]. Aktualni problemy polityky. Odesa: Vydavnychiy dim «Helvetyka». Vyp. 65. 172 s. [in Ukrainian]